

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-35>

УДК 330.1: 338.2

Світлана ТУЛЬЧИНСЬКА

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

<https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>

e-mail: tuha@ukr.net

Тетяна ТКАЧЕНКО

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

<https://orcid.org/0000-0002-2424-6123>

e-mail: tatvla@ukr.net

ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

У статті обґрунтовуються принципи системи економічної безпеки промислових підприємств в умовах конкуренції. Забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки промислового підприємства є важливим завданням для збереження його конкурентоспроможності, стійкості та успішного функціонування на ринку. Упровадження системи економічної безпеки промислового підприємства передбачає використання принципів, що визначають його функціонування. Ці принципи встановлюють основні правила та умови, які допомагають досягти поставлених цілей економічної безпеки. Вони орієнтовані на: забезпечення фінансової стабільності, стійкості, технічної незалежності, високої конкурентоспроможності, підвищення кваліфікації персоналу, мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та захист різних аспектів діяльності промислового підприємства. Обґрунтовано, що комплексний підхід до створення системи економічної безпеки може варіюватись в залежності від особливостей промислового підприємства, галузі, ринкових умов та інших факторів, а загальні принципи включають в себе комплексність і системність, превентивність, збалансованість, гнучкість і адаптивність, взаємозв'язок і співпрацю. Означені принципи управління економічною безпекою базуються на наступних положеннях, які сприяють ефективному управлінню економічною безпекою підприємства та забезпечують його стійкість та успішну діяльність в динамічному бізнес-середовищі: промислове підприємство повинно проводити систематичний аналіз ризиків, що можуть вплинути на його економічну безпеку; підприємство повинно розглядати можливості диверсифікації своєї діяльності та ресурсів; ефективне фінансове управління є ключовим аспектом функціонування економічною безпекою; підприємство повинно мати фінансові резерви для покриття непередбачуваних подій або негативних змін у ринкових умовах; промислове підприємство повинно бути готовим до змін та інновацій, що відбуваються в економічному середовищі; управління економічною безпекою промислового підприємства вимагає співпраці та взаємодії зі всіма зацікавленими сторонами, такими як клієнти, постачальники, партнери, державні органи тощо. Правильне застосування принципів системи економічної безпеки сприяє формуванню надійної та ефективної системи, що забезпечує стійкий розвиток підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, система економічної безпеки, управління системою економічної безпеки, принципи, конкуренція, конкурентні умови, промислове підприємство.

Svitlana TULCHYNSKA, Tetiana TKACHENKO

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

PRINCIPLES OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES UNDER THE CONDITIONS OF COMPETITION

The article substantiates the principles of the system of economic security of industrial enterprises in conditions of competition. Ensuring the effective functioning of the economic security system of an industrial enterprise is a task for its competitiveness, stability and preservation of successful functioning on the market. Implementation of the system of economic security of an industrial enterprise involves the use of principles that trigger its functioning. These principles establish the basic rules and conditions that help achieve the set goals of economic security. They are focused on: ensuring financial stability, stability, technical independence, high competitiveness, improving personnel qualifications, minimizing the negative impact on the environment and protecting various aspects of the industrial enterprise. It is substantiated that a comprehensive approach to the creation of an economic security system can vary depending on the characteristics of an industrial enterprise, industry, market conditions and other factors, and the general principles include: complexity and systematicity, preventiveness, balance, flexibility and adaptability, interconnection and experience. The specified principles of economic security management are based on the following provisions, which contribute to the effective management of the economic security of the enterprise and ensure its stability and successful operation in a dynamic business environment, and take into account: industrial enterprises must conduct a systematic analysis of risks that may affect its economic security; the enterprise should consider the possibilities of diversifying its activities and resources; effective financial management is a key aspect of functioning in economic security; the enterprise must have financial reserves to cover unforeseen events or negative changes in market conditions; an industrial enterprise must be ready for changes and innovations occurring in the economic environment; managing the economic security of an industrial enterprise requires cooperation and interaction with all interested parties, such as customers, suppliers, partners, government bodies, etc. The correct application of the principles of the economic security system contributes to the formation of a reliable and effective system that ensures the sustainable development of the enterprise.

Key words: economic security, system of economic security, management of the system of economic security, principles, competition, competitive conditions, industrial enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Одним із ключових аспектів економічної безпеки є здатність підприємства до ефективного управління своїми фінансовими ресурсами, такими як капітал, доходи, витрати, активи та зобов'язання. Підприємство повинно мати ефективну систему контролю за фінансовою діяльністю, а також використовувати інструменти ризик-менеджменту для зменшення можливих негативних наслідків економічних ризиків. Забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки промислового підприємства є важливим завданням для збереження його конкурентоспроможності, стійкості та успішного функціонування на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Актуальність економічної безпеки при функціонуванні економічних систем розглядалися у працях М. Вальраса, Дж. Дебре, Дж. Кейнса, А. Маршалла, В. Парето, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Я. Тінбергена та ін.

Проблематика економічної безпеки на рівні різних систем та суб'єктів є актуальною, що підтверджує велика кількість публікацій по даній тематиці. Серед науковців, що займаються дослідженням системи економічної безпеки на рівні підприємств, слід відмітити праці О. Ареф'євої, М. Бердар, О. Вовк, С. Волкова, Л. Донця, В. Дмитренко, З. Живко, О. Захарова, О. Ілляшенко, І. Керницького, Г. Козаченко, А. Ковальчук, М. Копитко, О. Ляшенко, О. Маслак, І. Мігус, М. Оніщенко, В. Ортинського, В. Панченко, С. Пілецької, П. Пригунова, Т. Романчика, С. Салоїда, Н. Сафонік, Н. Серебрякова, О. Сосоновської, С. Скаковської, С. Смірічевського, В. Франчука та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Проте, віддаючи належне науковому наробку зазначених та інших науковців, слід відмітити, що питання обґрунтування принципів функціонування системи економічної безпеки промислових підприємств в конкурентних умовах залишаються недостатньо розробленими та вимагають подальших досліджень, що сприятиме отриманню практичного результату у вигляді підвищення ефективності функціонування системи економічної безпеки на промислових підприємствах.

Формування цілей статті

Метою статті є обґрунтування принципів системи економічної безпеки промислових підприємств в умовах конкуренції. Для досягнення поставленої мети було використано комплексний підхід для обґрунтування принципів системи економічної безпеки промислових підприємств та вирішено такі завдання:

- доведена доцільність та своєчасність дослідження;
- за використанням комплексного підходу виокремлено такі загальні принципи системи економічної безпеки промислових підприємств, як комплексність та системність, превентивність, збалансованість, гнучкість і адаптивність, взаємозв'язок і співпраця;
- виокремлено положення щодо обґрунтування принципів управління економічною безпекою промислових підприємств;
- з'ясовано, що подальших досліджень вимагають питання, пов'язані із поглибленням теоретико-концептуальних підходів щодо функціоналів системи економічної безпеки промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу

В працях з економічної безпеки промислових підприємства варіюється перелік принципів, що рекомендуються для створення ефективної системи економічної безпеки (рис. 1).

На думку І. А. Штангрет, визначення і формування системи економічної безпеки підприємства потребує відповідності до певних принципів, які є правилами та умовами, що допомагають досягти визначених цілей економічної безпеки [10].

В. І. Дмитренко стверджує, що система економічної безпеки підприємства повинна бути побудована на всій сукупності принципів, які відповідають його специфіці та особливостям функціонування з урахуванням економічних, фінансових, технологічних, організаційних та інших аспектів безпеки підприємства [2, с. 160].

О. О. Сосновська зазначає, що при формуванні системи економічної безпеки підприємств важливо враховувати їх особливості та специфіку функціонування [9, с. 213].

Отже, комплексний підхід до створення системи економічної безпеки може варіюватись в залежності від особливостей промислового підприємства, галузі, ринкових умов та інших факторів, а загальні принципи, які часто зустрічаються в економічній літературі, включають наступне:

1. Комплексність і системність – система економічної безпеки повинна охоплювати всі аспекти діяльності промислового підприємства і бути інтегрованою в усі його процеси. Вона повинна бути спрямована на забезпечення безпеки в усіх сферах: фінансовій, виробничій, кадровій, інформаційній тощо.

2. Превентивність – система економічної безпеки повинна передбачати раннє виявлення потенційних загроз і приймати заходи для їх запобігання, що зводиться до необхідності аналізувати ризики, проводити аудит безпеки, впроваджувати проактивні стратегії та заходи, щоб уникнути проблем у майбутньому [1, с. 125; 6, с. 55].

3. Збалансованість – система економічної безпеки повинна забезпечувати баланс між захистом від ризиків і ефективністю діяльності промислового підприємства. Важливо знаходити оптимальні рішення, які забезпечують стійкість і безпеку підприємства, не обмежуючи його розвиток і конкурентоспроможність.

4. Гнучкість і адаптивність – система економічної безпеки повинна бути гнучкою і адаптивною до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі промислового підприємства. Вона повинна вміти швидко реагувати на нові загрози, змінювати свої стратегії та заходи для забезпечення оптимальної безпеки в нових умовах.

5. Взаємозв'язок і співпраця – система економічної безпеки повинна базуватись на взаємодії різних відділів і підрозділів промислового підприємства. Важлива роль відводиться співпраці між управлінням, фінансовими, виробничими, кадровими та іншими підрозділами. Тільки шляхом спільних зусиль можна ефективно забезпечити економічну безпеку промислового підприємства.

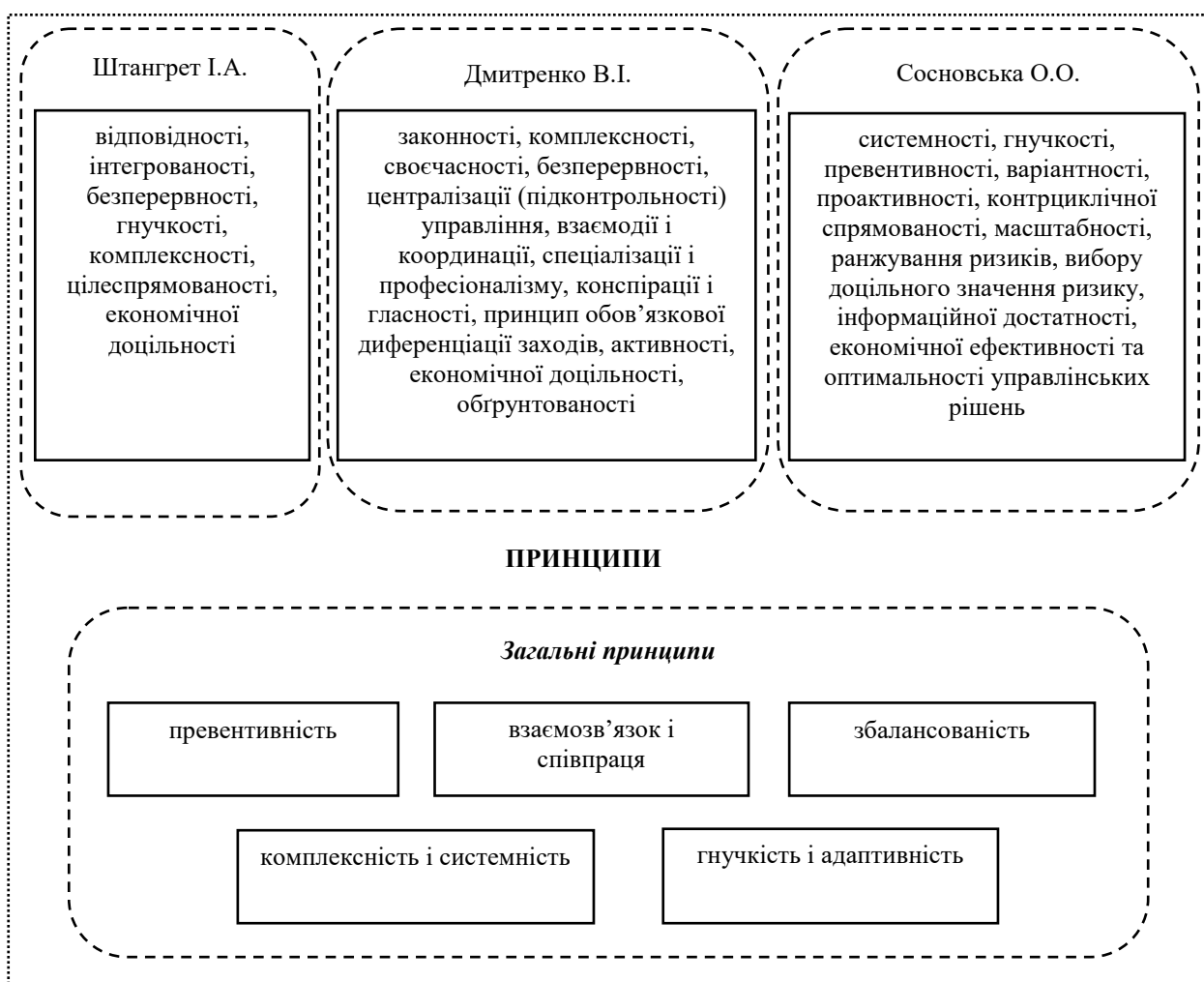

Рис. 1. Основні принципи, націлені на створення надійної та ефективною системи економічної безпеки промислових підприємств
Джерело: розроблено автором за даними [2, 9, 10]

Усі вище означені принципи управління економічною безпекою базуються на наступних положеннях, які сприяють ефективному управлінню економічною безпекою підприємства та забезпечують його стійкість та успішну діяльність в динамічному бізнес-середовищі:

По-перше, промислове підприємство повинно проводити систематичний аналіз ризиків, що можуть вплинути на його економічну безпеку (ідентифікація потенційних загроз, оцінка їх ймовірності та впливу, а також розробка стратегій для зменшення ризиків).

По-друге, підприємство повинно розглядати можливості диверсифікації своєї діяльності та ресурсів. Це означає розподіл ризиків між різними напрямками бізнесу або ринками, що допомагає зменшити залежність від конкретних факторів та мінімізувати потенційні втрати.

По-третє, ефективне фінансове управління є ключовим аспектом управління економічною безпекою. Промислове підприємство повинно мати системи контролю, бюджетування та звітності, які дозволяють вчасно виявляти фінансові проблеми, контролювати витрати та забезпечувати ефективне використання ресурсів.

По-четверте, підприємство повинно мати фінансові резерви для покриття непередбачуваних подій або негативних змін у ринкових умовах. Створення резервних фондів та розробка планів управління кризовими ситуаціями допомагають забезпечити стійкість підприємства в умовах невпевненості.

По-п'яте, промислове підприємство повинно бути готовим до змін та інновацій, що відбуваються в економічному середовищі. Постійне вдосконалення, впровадження нових технологій та адаптація до змін допомагають підприємству підтримувати конкурентоспроможність та економічну безпеку.

По-шосте, управління економічною безпекою промислового підприємства вимагає співпраці та взаємодії зі всіма зацікавленими сторонами, такими як клієнти, постачальники, партнери, державні органи тощо. Розуміння їх потреб та очікувань, а також побудова довгострокових стосунків сприяє стійкому розвитку підприємства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Упровадження системи економічної безпеки промислового підприємства передбачає використання принципів, що визначають його функціонування. Ці принципи встановлюють основні правила та умови, які допомагають досягти поставлених цілей економічної безпеки. Вони орієнтовані на забезпечення фінансової стабільності, стійкості, технічної незалежності, високої конкурентоспроможності, розвитку кваліфікації персоналу, мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та захист різних аспектів діяльності промислового підприємства. Правильне застосування принципів системи економічної безпеки сприяє формуванню надійної та ефективної системи, що забезпечує стійкий розвиток підприємства. Важливо враховувати всі аспекти і складові принципів, а не обмежуватися лише одним з них, для досягнення комплексного підходу та оптимального результату. Система економічної безпеки промислового підприємства має відповідати принципам, які забезпечують його надійність, ефективність та здатність до адаптації до змін.

Економічна безпека промислового підприємства є ключовим елементом його успішного функціонування. Врахування принципів, особливостей галузі та комплексний підхід до формування системи економічної безпеки дозволяють підприємствам забезпечити свою конкурентоспроможність, стійкість та стабільний розвиток у сучасному економічному середовищі.

Подальших досліджень вимагають питання, пов'язані із поглибленням теоретико-концептуальних підходів щодо функціоналів системи економічної безпеки промислових підприємств.

Література

1. Вовк О. М., Сафонік Н. П., Фрідріх Ю. В. Превентивне забезпечення безпеки і конкурентного статусу авіаційного підприємства. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 3 (75). С. 123–134.
2. Дмитренко В. І. Система економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. № 4 (56). С. 156–164.
3. Сафонік Н. П., Дудік А. О. Особливості формування системи економічної безпеки авіапідприємств в умовах трансформаційних перетворень. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1904/1832>.
4. Скаковська С. С., Савіна Н. Б., Грещак М. Ю. Аспекти формування системи економічної безпеки підприємства. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2022. Випуск 4(100). С. 186–196.
5. Смерічевський С. Ф. Особливості застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2199/2125>.
6. Солосіч О., Тульчинська С., Чорній В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. Вип. 9. С. 54–58.
7. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97–102.
8. Тульчинська С. О., Чорній Б. П., Салоїд С. В. Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств : монографія. Київ: Вид-во ФОП Кожуковський І.І., 2018. 170 с.
9. Сосновська О. О. Система економічної безпеки підприємств зв'язку : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. 440 с.
10. Штангрет І. А. Теоретичні засади формування системи економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2022/152.pdf.

References

1. Vovk, O.M. (2018), "Management of the development of the economic security system of the enterprise: theoretical support", *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, vol. 6, no. 11, pp. 120-124.
2. Dmytrenko, V.I. (2019), "System of economic security of construction industry enterprises", *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, vol. 4, no. 56, pp. 156-164.
3. Safonik, N.P. and Dudik, A.O. (2022), "Peculiarities of the formation of the economic security system of airline companies in the conditions of transformational transformations", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 45, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1904/1832> (Accessed 19 Apr 2023).
4. Skakovska, S.S., Savina, N.B. and Hreshchak, M.Yu. (2022), "Aspects of the formation of the economic security system of the enterprise", *Visnyk NUVHP. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 4, no. 100, pp. 186-196.
5. Smerichevskiy, S.F. (2023), "Peculiarities of applying the concept of adaptive management in ensuring the economic security of enterprises", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 48, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2199/2125>, (Accessed 5 Apr 2023).
6. Solosich, O., Tulchynska, S. and Chornii V. (2021), "The influence of digitalization of management processes on the system of ensuring the economic security of the enterprise", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 54-58.
7. Tulchynska, S.O. and Solosich, O.S. (2022), "Conceptual principles of ensuring economic security of entrepreneurship in the conditions of martial law", *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 3, no. 79, pp. 97-102.
8. Tulchynska, S.O., Chornii, B.P. and Saloid, S.V. (2018), *Mekhanizm otsiniuvannia zaluchennia investytsiinykh resursiv yak zasib zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv* [The mechanism of evaluation of attracting investment resources as a means of ensuring the economic security of industrial enterprises], Vyd-vo FOP Kozhukovskiy I.I., Kyiv, Ukraine.
9. Sosnovska, O.O. (2019), *Systema ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv zviazku* [System of economic security of communication enterprises], "Tsentri uchbovoi literatury", Kyiv, Ukraine.
10. Shtanhret, I.A. (2022), Theoretical principles of the formation of the system of economic security of the enterprise, *Efektivna ekonomika*. 2022. №4. available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2022/152.pdf (Accessed 8 Apr 2023).